

Εστιάζοντας στον σπουδαστή της παραδοσιακής μουσικής: Τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου και οι απόψεις, ανάγκες και επιθυμίες τους για τον καθηγητή του οργάνου και τη διδασκαλία του

Λήδα Στάμου, Δέσποινα Μαρία Μαστροκώστα, Σταύρος Τάχος

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η μελέτη των χαρακτηριστικών των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου και η διερεύνηση των αναγκών και των επιθυμιών τους σχετικά με τον δάσκαλό τους στο όργανο και τη διδασκαλία του. Το δείγμα προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή των αστικών κέντρων της βόρειας και δυτικής Ελλάδας, και αποτελούνταν από 236 σπουδαστές παραδοσιακών μουσικών οργάνων, εκ των οποίων 158 ήταν μαθητές μουσικών σχολείων (γυμνασίων και λυκείων) ηλικίας 12 έως 18 ετών, 59 ήταν προπτυχιακοί φοιτητές πανεπιστημιακών μουσικών τμημάτων με ειδίκευση στην παραδοσιακή μουσική και 19 ήταν σπουδαστές ωδείων/μουσικών σχολών. Όλοι οι συμμετέχοντες διδάσκονταν κάποιο παραδοσιακό μουσικό όργανο στο πλαίσιο τακτικού ατομικού μαθήματος. Το βασικό ερευνητικό εργαλείο αποτέλεσε γραπτό ερωτηματολόγιο που κατασκευάστηκε από τους ερευνητές και απαντήθηκε από το σύνολο του δείγματος. Η ομάδα εστίασης (focus group) χρησιμοποιήθηκε ως επιπρόσθετο ερευνητικό εργαλείο, στο οποίο συμμετείχαν 15 μαθητές ενός μουσικού σχολείου του δείγματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν σημαντικούς συσχετισμούς του φύλου και της ηλικίας με την επιλογή του παραδοσιακού οργάνου και τις απόψεις των συμμετεχόντων για τον επιθυμητό δάσκαλο και τη διδασκαλία, ενώ αναδύθηκαν ενδιαφέρουσες ομοιότητες και διαφορές ως προς τα παραπάνω μεταξύ των μαθητών μουσικών σχολείων και των φοιτητών/σπουδαστών ωδείων. Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν επίσης ως κυρίαρχο θέμα τη σπουδαιότητα που έχει για τους διδασκόμενους στην παραδοσιακή μουσική το να τους δίνεται θήμα να εκφράζουν τις ανάγκες, τις επιθυμίες τους καθώς και τη γνώμη τους για τη διαδικασία και το περιεχόμενο της μάθησής τους.

Λέξεις κλειδιά: Παραδοσιακή μουσική, όργανο, αριστεία, οργανική μουσική διδασκαλία, μαθητής.

Η έννοια του «καλού» ή «άριστου» δασκάλου έχει αποτελέσει θέμα πολυάριθμων μελετών στην εκπαιδευτική κοινότητα. Ωστόσο, φαίνεται ότι η αποτελεσματικότητα ενός δασκάλου είναι κυρίως θέμα ορισμού, αφού αποκλίσεις εμφανίζονται ανάμεσα στην οπτική των εκπαιδευτικών, της διοίκησης (διευθυντές, προϊστάμενοι κλπ.) και των διδασκόμενων (Goe et al., 2008· Brand, 1985). Ο Brand χαρακτηριστικά σημειώνει ότι ο ορισμός της αποτελεσματικής μουσικής διδασκαλίας δεν είναι απλή υπόθεση διότι υπάρχουν τόσοι ισχυρισμοί όσοι και οι μαθητές, οι διευθυντές, οι σύμβουλοι μουσικής, οι γονείς, οι μουσικοί εκπαιδευτικοί και οι ερευνητές.

Συνοψίζοντας ευρήματα ερευνών, κριτήρια της διοίκησης και της πολιτικής, και πρότυπα που αφορούν την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού, οι Goe et al. (2008) παρουσιάζουν έναν ορισμό πέντε κριτηρίων/χαρακτηριστικών του «καλού

δασκάλου»: α) υψηλές προσδοκίες και βοήθεια για όλους τους μαθητές, β) συμβολή στα ακαδημαϊκά, συμπεριφορικά και κοινωνικά επιτεύγματα των μαθητών, β) χρήση πολλαπλών διδακτικών εργαλείων και διαδικασιών αξιολόγησης, γ) ανάπτυξη αξιών στους μαθητές, δ) συνεργασία με άλλους καθηγητές, διευθυντές, γονείς και επαγγελματίες εκπαίδευσης για την επιτυχία όλων των μαθητών, συμπεριλαμβανομένων αυτών με ειδικές ανάγκες.

Η αποτελεσματική μουσική διδασκαλία αντανακλά έναν συνδυασμό παιδαγωγικού ταλέντου, προσωπικού μαγνητισμού, μουσικότητας, γνώσεων, οργάνωσης, και επικοινωνιακής αποτελεσματικότητας (Brand, 2015), ιδιότητες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως θεμελιώδεις (Μάρκου, 2018· Leung & Wong, 2005). Ο τρόπος που οι μαθητευόμενοι επηρεάζονται από την κοινωνική και διδακτική συμπεριφορά του δασκάλου και η οπτική τους για τον «καλό» δάσκαλο είναι πολύ σημαντική, αφού οι μαθητές είναι οι αποδέκτες της διδακτικής διαδικασίας. Η ικανότητα του εκπαιδευτικού να δει τον εαυτό του μέσα από τα μάτια των άλλων και κυρίως των μαθητών του και να λαμβάνει υπόψη την οπτική τους φαίνεται να είναι σημαντικό χαρακτηριστικό της αποτελεσματικής διδασκαλίας (Madsen et al., 1992).

Η οπτική των μαθητών για τον «καλό» δάσκαλο και την αποτελεσματική διδασκαλία έχει διερευνηθεί σε πλήθος μελετών τις τελευταίες δεκαετίες τόσο στη γενική (Minor et al., 2002· Fajet et al., 2005· Polk, 2006· Brown et al., 2008· Hoşgörür, 2012· Su & Wood, 2012· Jiménez & Navaridas, 2012· Gao & Liu, 2013· Alpasan & Tufan, 2014· Burak, 2014· Balli, 2014· Samaga & Hemalatha, 2014· Bradley et al., 2015· Murphy et al., 2004· Corbett & Wilson, 2002) όσο και ειδικότερα στη μουσική εκπαίδευση (Thorgersen et al., 2015· Brimhall, 2014· Economidou-Stavrou 2012, 2011· Davis, 2010· Kelly, 2008· Finney, 2003)

Οι μελέτες στον χώρο της ατομικής διδασκαλίας μουσικού οργάνου που εξετάζουν την αποτελεσματικότητα του δασκάλου από την οπτική των μαθητευόμενων ρίχνουν φως στο πλαίσιο του ατομικού μουσικού μαθήματος, που διαφοροποιείται αρκετά από την ομαδική μουσική διδασκαλία. Στοιχεία της προσωπικότητας του δασκάλου φαίνεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα ατομικά μαθήματα, ενώ η σημασία της προσωπικής σχέσης δασκάλου-μαθητή αναδεικνύεται σημαντικά στο πλαίσιο αυτό (Davidson et al., 1998· Howe & Sloboda, 1991). Η σημασία αυτής της προσωπικής σχέσης για τα κίνητρα του μαθητή και την παραμονή του στη μουσική σπουδή φαίνεται να είναι σημαντικότερη όταν ο μαθητής είναι αρχάριος, ενώ αργότερα τα κριτήριά του για τον «καλό» δάσκαλο αντικαθίστανται από κριτήρια για την καλλιτεχνική ικανότητα και επαγγελματική δράση του δασκάλου (Davidson et al., 1998). Η Μάρκου (2018) βρήκε ότι η μεταδοτικότητα του δασκάλου και η συνέπειά του θεωρούνται σημαντικά στοιχεία σε μεγαλύτερες ηλικίες μαθητών, περισσότερο από ότι στις μικρότερες όπου το χιούμορ κι ο ενθουσιασμός του δασκάλου φαίνεται να βαραίνουν περισσότερο.

Έρευνες (Naroles & MacLeod, 2015· Westbrook, 2004) φανερώνουν ότι οι λεκτικές διατυπώσεις του δασκάλου, η οπτική επαφή και η σωματική απόσταση από τον μαθητή, οι αλλαγές στη φωνή, οι κινήσεις αλλά και οι εκφράσεις του προσώπου του δασκάλου, είναι σημαντικές για τη μεταδοτικότητα στη διδασκαλία και προωθούν τη μάθηση στο πλαίσιο αυτό. Η αποτελεσματικότητα του επαίνου και η υπεροχή του σε

σχέση με την κριτική κατά τη διδασκαλία διαφαίνεται από διάφορες μελέτες παρότι πολλοί μουσικοί εκπαιδευτικοί δυσκολεύονται να χρησιμοποιούν τη θετική ανατροφοδότηση (Zhukov, 2008· Madsen & Duke, 1985· Killian, 1981). Η έρευνα των Rife et al. (2001) ανέδειξε την απόλαυση, την βιωματική εξάσκηση και τον μαθητοκεντρισμό ως σημαντικά στοιχεία για την ικανοποίηση των παιδιών στα ατομικά μαθήματα μουσικής.

Στην πανεπιστημιακή μουσική εκπαίδευση και το πλαίσιο των ατομικών μουσικών μαθημάτων, προκύπτει ότι η άριστη γνώση του οργάνου και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δασκάλου (προσιτός, ενθουσιώδης, φιλικός, καθοδηγητικός, φροντιστικός), η ατμόσφαιρα της τάξης, η δημιουργία προκλήσεων και οι υψηλές προσδοκίες από τους σπουδαστές, θεωρούνται συστατικά της άριστης διδασκαλίας και οδηγούν σε βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς της (Parker, 2014· Sindberg, 2014· Moore & Kuol, 2007).

Από τις μελέτες (Economidou-Stavrou 2012, 2011· Davidson et al., 1998) προκύπτει ότι το φύλο επηρεάζει το πώς οι διδασκόμενοι αποκρίνονται στα χαρακτηριστικά του δασκάλου. Σύμφωνα με τα ευρήματα αυτά, τα κορίτσια τείνουν να επιζητούν και να αποκρίνονται καλύτερα στη φροντίδα, το ενδιαφέρον και τη συναισθηματική υποστήριξη του δασκάλου και να αναπτύσσουν ευκολότερα σχέση εμπιστοσύνης μαζί του συγκριτικά με τα αγόρια.

Την επίδραση του φύλου αλλά και άλλων χαρακτηριστικών επιβεβαιώνει επίσης και πλήθος ερευνών που διερευνούν τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του οργάνου (Doğan & Erdal, 2016· Samaga & Hemalatha, 2014· Lupascu et al., 2013· Lavin et al., 2011· Halam et al, 2008· Williams, 2012· Kuhlman, 2004). Ήδη από το 1976, ο Warnick (1976) όρισε τρεις κατηγορίες μεταβλητών που επηρεάζουν την προτίμηση για μουσικό όργανο: το υποκείμενο, τη μουσική και τις καταστάσεις (Delzell & Leppla, 1992), ενώ ο LeBlanc (1982) στη *Θεωρία Μουσικών Προτιμήσεων* που δημιούργησε, μίλησε για παράγοντες όπως οι φυσικές ιδιότητες του οργάνου, η πολυπλοκότητά του, τα Μ.Μ.Ε., η ομάδα των συνομηλίκων, η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί και τα πρόσωπα κύρους. Τα πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντος και τα χαρακτηριστικά του οργάνου (ο τύπος μουσικής που παίζει το όργανο, η αυστηρότητα μελέτης, οι φυσικές και ακουστικές ικανότητες που απαιτεί) φαίνεται να είναι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του (Hallam et al., 2008· Graham 2005· Kuhlman, 2005), ενώ από τα φυσικά χαρακτηριστικά του οργάνου αυτό που φαίνεται ότι έχει μεγαλύτερη επιρροή είναι το ηχόχρωμά του (Crowe, 2010· Hallam et al., 2008· Kuhlman, 2005· Walker, 2004· Delzell & Leppla, 1992).

Στον Ελλαδικό χώρο, η Μάρκου (2018) εστίασε σε τρεις βασικούς άξονες στην έρευνά της για τους παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή μουσικού οργάνου: τους κοινωνικούς παράγοντες, τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου και τα χαρακτηριστικά των μουσικών οργάνων. Εντόπισε ότι η επιλογή του φλάουτου γίνεται κυρίως από κορίτσια, ενώ όργανα όπως τα ντραμς, το σαξόφωνο και η τρομπέτα θεωρούνται περισσότερο κατάλληλα για αγόρια. Όπως προέκυψε από την έρευνά της, το βασικότερο κριτήριο που αναφέρουν οι μαθητές για την επιλογή του οργάνου είναι ο ήχος του.

Η επίδραση στερεοτύπων φύλου έχει φανεί από πλήθος ερευνών (Hallam et al., 2008· Conway, 2000), όπου το φύλο σχετίζεται με την προτίμηση ηχοχρώματος, την προτίμηση για μουσικό όργανο, και τελικά με την επιλογή του οργάνου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των μελετών, υπάρχουν όργανα που χαρακτηρίζονται ως «ανδρικά» (τρομπέτα, τρομπόνι, κρουστά), άλλα ως γυναικεία (φλάουτο, βιολί, πιάνο) και άλλα ως ουδέτερα (σαξόφωνο, τσέλο) (Μάρκου, 2018· Wrape et al., 2016· Abeles, 2009· Hallam et al., 2008· Eros, 2005· Graham, 2005· O'Neil & Boulton, 1996· Fortney et al., 1993· Delzell & Leppla, 1992). Οι Abeles & Porter (1978) είχαν εντοπίσει ότι ο συσχετισμός φύλου και οργάνου είναι πιο ισχυρός από την ηλικία των 8 και πάνω. Προκύπτει επίσης ότι τα κορίτσια φαίνεται να είναι πιο πιθανό από τα αγόρια να διαλέξουν ένα όργανο που δεν συνδέεται στερεοτυπικά με το φύλο (Abeles, 2009· Fortney et al., 1993· Delzell & Leppla 1992), επιβεβαιώνοντας ευρήματα άλλων ερευνών ότι τα στερεότυπα για το φύλο έχουν πιο σημαντικές συνέπειες στα αγόρια, συχνά με τη μορφή κοινωνικής πίεσης (Eros, 2008· Sinsabaugh, 2005). Ωστόσο, τα στερεότυπα αυτά δεν λειτουργούν απαραίτητα με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις εθνοτικές ομάδες ή κουλτούρες (Abeles, 2009· Sinsabaugh, 2005), ενώ φαίνεται ότι με το πέρασμα των χρόνων η δύναμη αυτών των στερεοτύπων αλλάζει (Wrape et al., 2016· Walker, 2004).

Η επίδραση των γονιών στην επιλογή οργάνου αναφέρεται σε αρκετές έρευνες (Kuhlman, 2005· Davidson & Bortwick, 2002) που αφορούν παιδιά, ενώ φαίνεται ότι η επιρροή αυτή μειώνεται και αντικαθίσταται από την επιρροή των συνομηλίκων και του σχολείου κατά την εφηβεία (Graham, 2005· Sinsabaugh, 2005· Davidson & Bortwick, 2002· Conway, 2000). Η επιρροή που μπορεί να έχει ο δάσκαλος μουσικής του σχολείου στην απόφαση επιλογής αναφέρεται επίσης μεταξύ των παραγόντων που την επηρεάζουν (Abeles, 2009· Sinsabaugh, 2005· Hallam & Prince, 2000).

Παρότι οι μελέτες για τις ανάγκες και επιθυμίες των μαθητών ατομικού μουσικού οργάνου καθώς και τα κριτήρια με τα οποία επιλέγουν το όργανό τους, παρέχουν αρκετά στοιχεία για τη διαμόρφωση μιας εικόνας γύρω από το θέμα αυτό, αντίστοιχες διερευνήσεις στον χώρο της διδασκαλίας της παραδοσιακής μουσικής και των ατομικών μαθημάτων παραδοσιακού μουσικού οργάνου είναι μάλλον ελάχιστες (Διονυσίου, 2002· Σταύρου, 2004). Χαρακτηριστική είναι η μελέτη της Διονυσίου (2002) με 313 καθηγητές μουσικής όλων των μουσικών σχολείων της ελληνικής επικράτειας και επιτόπια παρατήρηση σε 12 μουσικά σχολεία της Ελλάδας, που στόχο είχε να διερευνήσει τις μεθόδους διδασκαλίας της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στα μουσικά σχολεία, να επισημάνει νέες τάσεις που εμφανίζονται στον χώρο αυτό και να αποτιμήσει παλιές και νεώτερες μεθόδους με βάση τις απόψεις καθηγητών, μαθητών και διευθυντών. Η μελέτη του Σταύρου (2004) εστίασε στις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική απέναντι στη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής στο δημοτικό σχολείο. Η απουσία μελετών στον χώρο της διδασκαλίας της παραδοσιακής μουσικής και όλων των εμπλεκόμενων σε αυτή (διδάσκοντες, διδασκόμενοι, διοίκηση κλπ.) είναι χαρακτηριστική. Σημαντικό θεωρήθηκε από τους ερευνητές της παρούσας μελέτης να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών που επιλέγουν να σπουδάσουν ένα παραδοσιακό μουσικό όργανο, καθώς το να γνωρίζουμε ως εκπαιδευτικοί τις ανάγκες, επιθυμίες και απόψεις του

πληθυσμού τον οποίο καλούμαστε να διδάξουμε, είναι βεβαίως κομβικής σημασίας για τη βελτίωση της διδακτικής διαδικασίας. Καθότι η διδασκαλία ενός οργάνου έχει επιπλέον δυσκολίες και επειδή οι μελέτες που συγκεκριμένα αφορούν θέματα σχετικά με τη διδασκαλία του παραδοσιακού οργάνου είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες στη χώρα μας, θεωρήθηκε σημαντικό η παρούσα μελέτη να εστιάσει σε σπουδαστές παραδοσιακού μουσικού οργάνου και όχι παραδοσιακής μουσικής γενικότερα (π.χ. τραγούδι, θεωρία, λαογραφία κλπ.)

Με βάση τα παραπάνω, στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει:

1) τα χαρακτηριστικά των σπουδαστών ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου ως προς την επιλογή του οργάνου και τους παράγοντες που την επηρεάζουν.

2) τις απόψεις, ανάγκες και επιθυμίες τους σχετικά με τον δάσκαλο και τη διδασκαλία του παραδοσιακού οργάνου.

3) πιθανούς συσχετισμούς παραγόντων όπως το φύλο και η ηλικία με την επιλογή του οργάνου και τις απόψεις, ανάγκες κι επιθυμίες των συμμετεχόντων για τη διδασκαλία του παραδοσιακού μουσικού οργάνου.

Μεθοδολογία

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν 236 σπουδαστές ατομικού παραδοσιακού μουσικού οργάνου, εκ των οποίων 158 ήταν μαθητές από εννέα μουσικά σχολεία (γυμνάσια και λύκεια) της βόρειας και δυτικής Ελλάδας, 19 ήταν μαθητές ωδείων/παραδοσιακών μουσικών σχολών και 59 ήταν φοιτητές με αντικείμενο τη σπουδή ενός παραδοσιακού μουσικού οργάνου σε πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα της Ελλάδας (Α.Ε.Ι. & Τ.Ε.Ι.). Τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν (α) γραπτό ερωτηματολόγιο κατασκευασμένο από τους ερευνητές και (β) ομάδα εστίασης.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από τέσσερα μέρη που περιείχαν συνολικά 37 ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Στο εισαγωγικό μέρος ζητούνταν δημογραφικού τύπου πληροφορίες από τους συμμετέχοντες (φύλο, ηλικία, αντικείμενο και διάρκεια μουσικών σπουδών, κ.ά.). Το 1ο μέρος περιλάμβανε 10 ερωτήσεις σχετικά με το παραδοσιακό όργανο που είχαν επιλέξει να σπουδάσουν, τους λόγους που το επέλεξαν και τους παράγοντες που τους επηρέασαν στην επιλογή τους. Το 2ο μέρος περιλάμβανε 16 ερωτήσεις κλειστού τύπου σχετικά με τις απόψεις των συμμετεχόντων για στοιχεία μεθοδολογίας που ακολουθούνται στο μάθημα του οργάνου καθώς και για τη στάση του δασκάλου απέναντι στους μαθητές του. Το 3ο μέρος του ερωτηματολογίου απαρτιζόταν από 11 διαφορετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και του επαγγελματικού χαρακτήρα του δασκάλου –όπως αυτά εμφανίζονται κατά κόρον στη βιβλιογραφία– για τα οποία οι συμμετέχοντες δήλωναν τον βαθμό που συμφωνούσαν (σε πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert) ότι θα επιθυμούσαν τα χαρακτηριστικά αυτά σε έναν δάσκαλο. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε ανώνυμα από τους συμμετέχοντες του δείγματος.

Η ομάδα εστίασης αφορούσε σε ημι-δομημένη δια ζώσης συζήτηση που διενεργήθηκε με υπο-δείγμα 15 μαθητών Α' γυμνασίου ως Γ' λυκείου, που λάμβαναν ατομικά μαθήματα παραδοσιακού μουσικού οργάνου και συμμετείχαν σε

παραδοσιακό μουσικό σύνολο σε ένα από τα μουσικά σχολεία της έρευνας. Η συζήτηση διήρκεσε μία διδακτική ώρα και είχε ως βάση ερωτήσεις, σχετικά με απόψεις των μαθητών για το ποια επιθυμούν/θεωρούν ότι είναι τα χαρακτηριστικά του καλού δασκάλου και της καλής διδασκαλίας στο πλαίσιο του ατομικού μαθήματος στο παραδοσιακό όργανο και στο πλαίσιο ενός παραδοσιακού μουσικού συνόλου σε ένα μουσικό σχολείο. Στη συζήτηση θίχθηκε επίσης το ποια χαρακτηριστικά θα ήθελαν να έχουν οι ίδιοι οι μαθητές και πώς θα δίδασκαν αν τους δινόταν η ευκαιρία να γίνουν καθηγητές παραδοσιακού οργάνου. Η ομάδα εστίασης διενεργήθηκε με συντονιστή μία εκ των ερευνητών της παρούσας έρευνας, η οποία ήταν καθηγήτρια στο εν λόγω μουσικό σχολείο και καθηγήτρια των μαθητών που συμμετείχαν στην ομάδα εστίασης.

Η διενέργεια της ομάδας εστίασης από την ίδια την καθηγήτρια των μαθητών είχε το μειονέκτημα της πιθανής συστολής κάποιων παιδιών να εκφραστούν απολύτως ελεύθερα, αλλά και το πλεονέκτημα της αμεσότητας στην έκφραση αρκετών άλλων, εξαιτίας της οικειότητας που είχαν με την δασκάλα τους. Καθώς θεωρείται ότι η παρουσία της δασκάλου/ερευνητριας μπορεί να περιορίσει την ένταση με την οποία εκφράστηκαν οι μαθητές, μπορούμε να υποθέσουμε με ασφάλεια ότι οι απόψεις που ωστόσο εκφράστηκαν αντανάκλυσαν θέματα που οπωσδήποτε είχαν σημασία για τους μαθητές. Προκειμένου για την αποφυγή προκατάληψης στην ερμηνεία των ευρημάτων, η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την ομάδα εστίασης έγινε από την ερευνήτρια που δεν ήταν δασκάλα των μαθητών. Τα ευρήματα και η ερμηνεία που δόθηκε από την ερευνήτρια συζητήθηκαν στη συνέχεια με την ερευνήτρια/δασκάλα των μαθητών και διαπιστώθηκε πολύ υψηλός βαθμός συμφωνίας μεταξύ των ερευνητριών. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίστηκε η ελαχιστοποίηση της οποιασδήποτε προκατάληψης μπορεί να παρεισέφρευε και επομένως και η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων από την ομάδα εστίασης.

Ευρήματα

Το γραπτό ερωτηματολόγιο περιείχε τόσο κλειστές όσο και ανοιχτές ερωτήσεις. Στις ανοιχτές ερωτήσεις, έγινε ανάλυση περιεχομένου (content analysis) και σχετική κωδικοποίηση προκειμένου να είναι εφικτή στη συνέχεια η επεξεργασία όλων των δεδομένων του ερωτηματολογίου με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το δείγμα των 158 μαθητών μουσικών σχολείων, αποτελούνταν κατά 45.6% από αγόρια και 54.4% από κορίτσια. Οι 122 μαθητές (77.2%) φοιτούσαν στο μουσικό γυμνάσιο, ενώ οι υπόλοιποι 36 μαθητές (22.8%) στο μουσικό λύκειο. Από το δείγμα των 78 φοιτητών/ σπουδαστών ωδείων, 48 (61.5%) αγόρια και 30 (38.5%) κορίτσια, οι 59 (75,7%) ήταν φοιτητές πανεπιστημιακών μουσικών τμημάτων όπου διδάσκονταν η παραδοσιακή μουσική, ενώ οι υπόλοιποι 19 (24.4%) ήταν σπουδαστές ωδείου.

Το 79,1% των μαθητών μουσικών σχολείων επέλεξαν οι ίδιοι το όργανό τους, ενώ στους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο (96,1%). Το 54% των μαθητών ανέφεραν ότι επέλεξαν το όργανό τους λόγω των χαρακτηριστικών του (ήχος, τρόπος παιξίματος, ρεπερτόριο), το 20,6% λόγω του ότι θεωρούσαν το

συγκεκριμένο όργανο σπάνιο, το 13,5% εξαιτίας επιδράσεων που δέχθηκαν από συγγενείς ή καθηγητές, το 7,1% λόγω του ρόλου και της προβολής του οργάνου σε συναυλίες και στα Μ.Μ.Ε., ενώ το 4,7% των μαθητών επέλεξαν το όργανο λόγω της καταγωγής και των ακουσμάτων τους. Όσον αφορά στους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων, το 44,1% επέλεξαν το όργανό τους λόγω των χαρακτηριστικών του (ήχος, τρόπος παιξίματος, ρεπερτόριο), το 25% λόγω του ότι θεωρούσαν το όργανο σπάνιο ή κάτι καινούργιο, το 16,2% λόγω της καταγωγής και των ακουσμάτων τους, και το 4,4% εξαιτίας επιδράσεων που δέχθηκαν από συγγενείς ή καθηγητές, ενώ 10,3% απάντησαν ότι το επέλεξαν τυχαία.

Το 68,4% των μαθητών δήλωσαν ότι είχαν ή έχουν ως πρότυπό τους κάποιον καθηγητή τους, ενώ το 31,6% απάντησε αρνητικά. Όσον αφορά στους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων, τα αντίστοιχα μεγέθη ήταν 50% και 50% αντίστοιχα. Όταν ζητήθηκε από τους μαθητές του δείγματος να αναφέρουν ποια είναι τα χαρακτηριστικά του καθηγητή που τον καθιστούν πρότυπό τους, το 31,2% απάντησαν ότι το χαρακτηριστικό αυτό είναι η γνώση του αντικειμένου, το 23,9% ο χαρακτήρας και η συμπεριφορά του, το 15,6% ο τρόπος που συνδέεται με το μαθητή, ενώ για το 25,7% το χαρακτηριστικό αυτό είναι η μεταδοτικότητα του. Για τους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων, το χαρακτηριστικό που καθιστά έναν δάσκαλο πρότυπό τους είναι η γνώση του αντικειμένου (34,2%), η μεταδοτικότητα (26,3%), ο χαρακτήρας και η συμπεριφορά (21,1%), και η αγάπη για το αντικείμενο (18,4%).

Από ερωτήσεις που αφορούσαν χαρακτηριστικά του καθηγητή παραδοσιακού ατομικού μουσικού οργάνου, προέκυψαν ενδιαφέροντα ευρήματα. Πιο συγκεκριμένα το 93,7% των μαθητών και 87,2% των φοιτητών/σπουδαστών ωδείων συμφωνούν να είναι ο καθηγητής τους χαρούμενος στο μάθημα, να έχει χιούμορ (90,5% των μαθητών και 87,2% των φοιτητών/σπουδαστών) και να εμπνέει εμπιστοσύνη (96,2% και 92,3% αντίστοιχα). Οι μαθητές επιθυμούν έναν δάσκαλο σοβαρό κατά 54,4% ενώ οι φοιτητές/σπουδαστές ωδείων κατά 75,6%.

Το 89,9% των μαθητών και 89,7% των φοιτητών/σπουδαστών ωδείων θα ήθελαν ο καθηγητής να μην τους υποτιμά. Το 72,7% των μαθητών συμφωνούν να τίθενται όρια στην τάξη από τον καθηγητή, ενώ στην ομάδα των φοιτητών/σπουδαστών ωδείων, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 87,2%. Οι μαθητές και οι φοιτητές/σπουδαστές ωδείων επιθυμούν τον δάσκαλό τους να έχει όρεξη για διδασκαλία κατά 97,5% και 98,7% αντίστοιχα, να έχει μεταδοτικότητα κατά 95,6% και 98,7%, να έχει καλή γνώση του αντικειμένου κατά 98,2% και 97,5% αντίστοιχα, ενώ 91,8% των μαθητών και 89,7% των φοιτητών/σπουδαστών ωδείων επιθυμούν να μην κάνει διακρίσεις μεταξύ των μαθητών. Από τους μαθητές μουσικών σχολείων, 76% επιθυμούν να τους δίνεται ελευθερία να αυτοσχεδιάζουν, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων είναι 88,5%.

Συσχετισμοί

Μαθητές μουσικών σχολείων

Στο πλαίσιο της ανάλυσης πραγματοποιήθηκαν στατιστικοί έλεγχοι τόσο στο δείγμα των μαθητών μουσικών σχολείων όσο και στο δείγμα των φοιτητών/σπουδαστών

ωδείων σε συσχέτιση με το φύλο, την ηλικία και το παραδοσιακό όργανο. Ο έλεγχος χ^2 έδειξε πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του φύλου και του παραδοσιακού οργάνου που διδάσκονται οι μαθητές ($\chi^2=60.328$, $df = 14$, $p < 0.01$), με το φύλο των κοριτσιών να συνδέεται περισσότερο με τον ταμπουρά και των αγοριών με το μπουζούκι. Στατιστικά σημαντική ($\chi^2=261.298$, $df=112$, $p < 0.01$) βρέθηκε και η συσχέτιση μεταξύ ηλικίας και παραδοσιακού οργάνου, με τον ταμπουρά να επιλέγεται στις μικρές κυρίως ηλικίες, και το σαντούρι και μπουζούκι να συγκεντρώνουν προτίμηση κυρίως από μαθητές ηλικίας 15 χρονών και πάνω. Η συσχέτιση μεταξύ της ιδιότητας του μαθητή και του αν η επιλογή οργάνου είναι δική του, βρέθηκε στατιστικά σημαντική ($\chi^2=9.252$, $df=1$, $p=0.002 < 0.01$). Οι μαθητές του μουσικού λυκείου φαίνονται σχεδόν όλοι (97.2%) να έχουν επιλέξει οι ίδιοι το όργανό τους, σε αντίθεση με τους μαθητές του μουσικού γυμνασίου.

Ο έλεγχος χ^2 έδειξε επίσης σημαντική συσχέτιση ($\chi^2=5.582$, $df=1$, $p=0.018 < 0.05$) του φύλου με την επιθυμία του μαθητή για προσωπικό ενδιαφέρον εκ μέρους του καθηγητή για την καθημερινότητά του. Τα αγόρια σε σχεδόν διπλάσιο ποσοστό (27,8%) από ότι τα κορίτσια (12,8%) φαίνεται να μην επιθυμούν το προσωπικό ενδιαφέρον του καθηγητή. Σημαντική βρέθηκε επίσης η συσχέτιση φύλου και ανίας για τη μελέτη κλιμάκων ($\chi^2=8.688$, $df=1$, $p=0.003 < 0.05$), με τα κορίτσια να βαριούνται τις κλίμακες ενώ τα αγόρια να μην τις θεωρούν βαρετές. Το φύλο βρέθηκε επίσης να σχετίζεται σημαντικά με την επιθυμία για μελέτη μέσω παρτιτούρας ($\chi^2=7.838$, $df=1$, $p=0.005 < 0.01$) με την συντριπτική πλειοψηφία των κοριτσιών να επιθυμούν τη μελέτη με παρτιτούρα σε αντίθεση με τα αγόρια.

Ο έλεγχος χ^2 έδειξε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($\chi^2=15.733$, $df=8$, $p=0.046 < 0.05$) ανάμεσα στην επιθυμία για προσωπικό ενδιαφέρον εκ μέρους του μαθητή και την ηλικία του μαθητή. με την αύξηση της ηλικίας να συνδέεται με μεγαλύτερη επιθυμία. Σημαντική ($\chi^2=23.563$, $df=8$, $p=0.003 < 0.01$) είναι επίσης η συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικία και στην επιθυμία μελέτης με παρτιτούρα, με τους μαθητές κάτω των 14 ετών να είναι αρνητικοί, σε σχέση με τους μεγαλύτερους σε ηλικία μαθητές που τείνουν να είναι θετικοί για τη χρήση παρτιτούρας στη μελέτη. Η ηλικία σχετίζεται επίσης σημαντικά ($\chi^2=23.563$, $df=8$, $p=0.014 < 0.05$ με την επιθυμία του μαθητή να παρακινείται από τον δάσκαλο για συμμετοχή σε συναυλίες, με τα παιδιά που είναι μικρότερα των 14 χρόνων να μην επιθυμούν τις συναυλίες, συγκριτικά με τις ηλικίες των μαθητών από 14 χρονών και πάνω που φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη επιθυμία συμμετοχής.

Φοιτητές/Σπουδαστές Ωδείων

Στο δείγμα των φοιτητών και σπουδαστών ωδείου, στατιστικά σημαντική ($\chi^2=29.893$, $df=17$, $p=0.027 < 0.05$) βρέθηκε να είναι η συσχέτιση του φύλου με το παραδοσιακό όργανο που σπουδάζουν οι συμμετέχοντες, με το αρσενικό φύλο να σχετίζεται περισσότερο με το μπουζούκι ενώ το θηλυκό με το κανονάκι. Σημαντική επίσης ($\chi^2=6.255$, $df=1$, $p=0.016 < 0.05$) προέκυψε η συσχέτιση του φύλου με την επιθυμία να διδάσκονται τα κομμάτια τους με τη χρήση παρτιτούρας, με τη συντριπτική πλειοψηφία των κοριτσιών να επιθυμεί τη χρήση παρτιτούρας, σε αντίθεση με τα αγόρια που εμφανίζονται πιο μοιρασμένα ως προς την επιθυμία αυτή. Στατιστικά

σημαντική ($\chi^2=4.782$, $df=1$, $p=0.029<0.05$) βρέθηκε επίσης η συσχέτιση του φύλου με την επιθυμία να βγάσουν τα κομμάτια ακουστικά («με το αυτί»), δηλαδή χωρίς παρτιτούρα με τα αγόρια να είναι θετικά σε ποσοστό 77.1%, ενώ τα κορίτσια εμφανίζονται μοιρασμένα. Τέλος, δεν προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικία των συμμετεχόντων και στο παραδοσιακό όργανο που σπουδάζουν ($\chi^2=406.868$, $df=374$, $p=0.117>0.05$).

Ομάδα εστίασης (Focus Group)

Στην ομάδα εστίασης δόθηκε στους μαθητές η δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τα χαρακτηριστικά που θεωρούν ότι πρέπει να έχει ένας δάσκαλος στη διδασκαλία ατομικού οργάνου και μουσικών συνόλων. Τους δόθηκε επίσης η ευκαιρία να δηλώσουν πώς θα ήθελαν να είναι οι ίδιοι ως καθηγητές και με ποιούς τρόπους θα δίδασκαν αν είχαν την ευκαιρία να διδάξουν. Η ατμόσφαιρα όπου διενεργήθηκε η συζήτηση ήταν ευχάριστη και χαλαρή. Υπήρχε πολύ καλή διάθεση τόσο από τη μεριά της καθηγήτριας/ερευνήτριας όσο και από τη μεριά των μαθητών. Οι μαθητές ένιωθαν οικεία και συζήτησαν με άνεση και αυθορμητισμό τα θέματα που τέθηκαν. Υπήρχε αρκετό χιούμορ που ανταλλάσσονταν και ενισχύονταν και από τις δύο πλευρές. Περίπου το 90% των μαθητών συμμετείχαν ενεργά στη συζήτηση καλύπτοντας έτσι όλο το ηλικιακό φάσμα των συμμετεχόντων στην ομάδα εστίασης.

Το κυρίαρχο θέμα που προέκυψε από την ομάδα εστίασης και επανέρχονταν σταθερά στη συζήτηση από τους μαθητές κατά το μεγαλύτερο μέρος της διδακτικής ώρας, ήταν η σπουδαιότητα του να τους δίνεται βήμα να εκφράζουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, καθώς και τη γνώμη τους για τη διαδικασία και το περιεχόμενο της μάθησής τους. Οι μαθητές υπογράμμιζαν emphaticά στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, ότι αν οι καθηγητές συζητούσαν με τους μαθητές και τους ενέπλεκαν ενεργά στις αποφάσεις για τη διδακτική διαδικασία, τα κίνητρα των μαθητών για μελέτη και παρακολούθηση των μαθημάτων θα ήταν ισχυρότερα και η διδασκαλία θα παρουσίαζε σαφή βελτίωση. Οι μαθητές υποστήριζαν ότι οι καθηγητές τους δεν ρωτούν, δεν εμπλέκουν, δεν συζητούν με τους μαθητές, παρόλο που αυτό, κατά την άποψή τους, θα βοηθούσε τους καθηγητές να γνωρίσουν καλύτερα το κοινό τους και να διδάσκουν αποτελεσματικότερα.

Το δεύτερο θέμα που προέκυψε από την ομάδα εστίασης ήταν το χαρακτηριστικό που οι μαθητές θεωρούν ως το σημαντικότερο για τους ίδιους και τη μάθησή τους: το να αγαπάει ο καθηγητής αυτό που κάνει, να έχει φλόγα και όρεξη για τη διδασκαλία. Ως τρίτο θέμα - αλλά με αρκετά μικρότερη χρονικά συζήτηση συγκριτικά με τα δύο προηγούμενα θέματα από τους μαθητές και με λιγότερους συμμετέχοντες στη συζήτηση - προέκυψε ότι είναι η πολύ καλή γνώση του αντικειμένου που πρέπει να διαθέτει ο καθηγητής. Αναφορές έκαναν οι μαθητές επίσης στην ικανότητα του καθηγητή να συνδέεται με τους μαθητές του, στο αίσθημα δικαίου και το χιούμορ που είναι σημαντικό να διαθέτει. Τέλος οι μαθητές μίλησαν για την ανάγκη ο καθηγητής να μην είναι προσκολλημένος στο αυστηρό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας αλλά να τολμά να το υπερβαίνει, να δημιουργεί και να προσαρμόζει το μάθημά του στις ανάγκες και τις επιθυμίες των μαθητών του. Τα ίδια αυτά κριτήρια που αναφέρθηκαν παραπάνω δήλωναν οι μαθητές ως χαρακτηριστικά που θα ήθελαν να είχαν οι ίδιοι αν

τους δινόταν η ευκαιρία να διδάξουν: θα ενέπλεκαν τους μαθητές στις αποφάσεις για τη διδακτική διαδικασία, θα είχαν φλόγα και άριστη γνώση για το αντικείμενό τους, θα ήθελαν να είναι δίκαιοι, να έχουν αίσθηση του χιούμορ και καλή επαφή με τους μαθητές τους.

Συζήτηση - συμπεράσματα

Ενδιαφέροντα είναι τα ευρήματα που προέκυψαν από την παρούσα μελέτη σχετικά με τις απόψεις, ανάγκες και επιθυμίες των διδασκομένων της παραδοσιακής μουσικής. Η παρούσα έρευνα ανέδειξε επίσης σημαντικές επιδράσεις παραγόντων όπως το φύλο και η ηλικία. Επιβεβαιώθηκε και στον χώρο της παραδοσιακής μουσικής ότι η επιλογή του μουσικού οργάνου επηρεάζεται από το φύλο και την ηλικία. Φαίνεται πως το μπουζούκι συνδέεται με τα ανδρικά στερεότυπα και χαρακτηριστικά, γεγονός που οδηγεί στο να επιλέγεται από τα αγόρια και όχι από τα κορίτσια, τα οποία τείνουν να προτιμούν πιο «κοριτσίστικα» όργανα όπως ο ταμπουράς και το κανονάκι. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν προηγούμενα ερευνητικά ευρήματα (Μάρκου, 2018· Hallam et al, 2008· Kuhlman, 2004· Conway, 2000· Abeles & Porter, 1978) σύμφωνα με τα οποία ο παράγοντας φύλο επηρεάζει την επιλογή του μουσικού οργάνου, καθώς υφίστανται στερεότυπα που συσχετίζουν τα δύο φύλα με τα μουσικά όργανα, με αποτέλεσμα άλλα όργανα να προσδιορίζονται ως ανδρικά, άλλα ως γυναικεία και άλλα ως ουδέτερα (Wrape et al, 2016· Abeles, 2009· Eros, 2008· Graham, 2005· Delzell & Leppla, 1992).

Ως προς την ηλικία, η έρευνα έδειξε ότι ο ταμπουράς φαίνεται να επιλέγεται κυρίως από τις μικρές ηλικίες, ενώ το σαντούρι, το μπουζούκι και το ούτι επιλέγονται από μεγαλύτερες ηλικίες, κάτι που ωστόσο δεν παρατηρείται στους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων. Αυτό είναι ίσως αναμενόμενο εύρημα διότι ο ταμπουράς θεωρείται ένα από τα βασικά όργανα στα μουσικά σχολεία (Διονυσίου, 2002), ενώ η παρουσία του σε πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα ή σε ωδεία/μουσικές σχολές είναι πιο περιορισμένη. Το ότι ο παράγοντας της ηλικίας επηρεάζει την επιλογή του παραδοσιακού οργάνου στα μουσικά σχολεία, όπου προφανώς το κάθε επίπεδο/τάξη φαίνεται να συνδέεται με συγκεκριμένες επιλογές, επιβεβαιώνει επίσης ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Doğan & Erdal, 2016· Διονυσίου 2002).

Από την παρούσα έρευνα προέκυψε επίσης ότι ως βασικότερο κριτήριο για την επιλογή του οργάνου τόσο από μαθητές μουσικών σχολείων όσο και από φοιτητές/σπουδαστές ωδείων, αναδεικνύεται ο χαρακτήρας του οργάνου, δηλαδή το ηχοχρώμα του και το ρεπερτόριο που του αντιστοιχεί, εύρημα που συνάδει με πλήθος προηγούμενων ερευνών (Μάρκου, 2018· Hallam et al., 2008· Kuhlman, 2005· Walker, 2004· Delzell & Leppla, 1992). Σχετικά με τους εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του οργάνου, παρατηρείται ότι οι μαθητές των μουσικών σχολείων και πιο συγκεκριμένα οι μαθητές γυμνασίου, δηλώνουν ότι επηρεάζονται κατά την επιλογή του οργάνου τόσο από τους γονείς τους και το οικογενειακό τους περιβάλλον όσο και από το πρόγραμμα σπουδών του σχολείου, επιβεβαιώνοντας αντίστοιχες προηγούμενες μελέτες (Μάρκου, 2018· Hallam et al., 2008· Williams, 2006· Graham 2005; Kuhlman, 2005).

Ωστόσο, όπως σημειώθηκε και νωρίτερα, η πρόσβαση που έχουν οι μαθητές/σπουδαστές σε διάφορα παραδοσιακά μουσικά όργανα, και τα περιθώρια επιλογών που τους προσφέρονται στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο για επιλογή εκμάθησης συγκεκριμένων παραδοσιακών μουσικών οργάνων, είναι πιθανό να επηρέασε τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης. Η προσφορά διδασκαλίας συγκεκριμένων παραδοσιακών οργάνων από τα οποία μαθητές/σπουδαστές καλούνται να επιλέξουν καθώς και η διαθεσιμότητα των μουσικών αυτών οργάνων είναι πιθανόν να επηρεάζει τα ευρήματα της παρούσας έρευνας.

Τα ευρήματα έδειξαν ότι τα κορίτσια (τόσο στο πλαίσιο του σχολείου όσο και του ωδείου) προτιμούν περισσότερο από τα αγόρια τη διδασκαλία μέσω παρτιτούρας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι τα κορίτσια τείνουν να συμφωνούν περισσότερο από ότι τα αγόρια με τις καθιερωμένες διδακτικές πρακτικές, όπως αυτές έχουν εγκατασταθεί σε σχολεία και ωδεία κατά το πρότυπο της διδασκαλίας της λόγιας μουσικής της Δυτικής Ευρώπης (κλασικής μουσικής), που προτάσσει τη μουσική ανάγνωση/γραφή και τη μελέτη της παρτιτούρας έναντι της ακουστικής εξοικείωσης με το ρεπερτόριο και της φυσικής, ακουστικής μάθησης (Στάμου, 2012· Διονυσίου, 2002). Προφανώς όμως το φαινόμενο αυτό επηρεάζεται από την ύπαρξη μέσα στα μουσικά σχολεία τριών τύπων καθηγητών (Διονυσίου, 2002): αυτών που διδάσκουν τη δημοτική μουσική μέσα από δυτικού τύπου παρτιτούρα (σημειογραφία σε πεντάγραμμο, σε ποσοστό 51%), των καθηγητών που διδάσκουν μέσα από παρτιτούρες παρασημαντικής σημειογραφίας (ποσοστό 25%), και του μικρότερου ποσοστού που χρησιμοποιούν την προφορικότητα και τη μίμηση, καθώς «έχουν επαφή με τη ζώσα μουσική πραγματικότητα της δημοτικής μουσικής [...] οπότε είναι πολύ πιο κοντά στον χαρακτήρα της δημιουργικότητας και [...], στον αυτοσχεδιασμό και τη συλλογική έκφραση της τοπικής κοινωνίας» (σελ. 163). Η τάση των κοριτσιών να «συμμορφώνονται» στα καθιερωμένα πρότυπα έχει φανεί κατ' εξακολούθηση και σε προηγούμενες έρευνες (Vantieghem & Van Houtte, 2015· Jones & Myhill, 2004· Adams et al. 2000). Μπορεί επίσης να εικάσει κανείς ότι τα κορίτσια έχουν περισσότερο ανάγκη την ασφάλεια της παρτιτούρας ή θεωρούν ότι μαθαίνουν ευκολότερα μέσα από αυτή. Το εύρημα αυτό χρήζει περαιτέρω και βαθύτερης διερεύνησης προκειμένου, εφόσον επιβεβαιωθεί η ορθότητά του, να αποσαφηνισθούν οι λόγοι αυτής της προτίμησης. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν επίσης ότι οι φοιτητές συνειδητά επιθυμούν να ακούνε τα κομμάτια τους πριν τα διδαχθούν, κάτι που πιθανόν σχετίζεται με τις προσωπικές τους εμπειρίες στη μουσική αλλά και με τη γνώση τους για τη σημαντικότητα της ακρόασης ως αναπόσπαστο στοιχείο της παράδοσης. Η επιθυμία των μαθητευόμενων για χρήση της ακρόασης και της προφορικότητας στη μάθηση επιβεβαιώνεται και από τη Διονυσίου (2002).

Τα κορίτσια φάνηκε να έχουν υψηλότερη επιθυμία για επαφή του δασκάλου μαζί τους, σε σχέση με τα αγόρια που φαίνονται να μην τους απασχολεί τόσο η σχέση με τον δάσκαλο. Αυτό πιθανόν να συμβαίνει γιατί τα κορίτσια είναι πιο επικοινωνιακά σε σχέση με τα αγόρια (Lavin et al, 2011). Τα ευρήματα φανερώνουν επίσης ότι με την πάροδο της ηλικίας, οι μαθητές του μουσικού σχολείου παρουσιάζουν αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη σχέση με τον δάσκαλο και επιθυμούν σε μεγαλύτερο βαθμό ο δάσκαλος να νοιάζεται για τα προβλήματά τους, εύρημα που επιβεβαιώνεται από

προηγούμενες έρευνες (Davis, 2010· Murphy et al., 2004· Finney, 2003). Στην παρούσα μελέτη ωστόσο, το εύρημα αυτό φαίνεται να αφορά μόνο τους μαθητές των μουσικών σχολείων και όχι τους σπουδαστές ωδείου ή τους φοιτητές. Πιθανόν το σχολικό περιβάλλον αποτελεί για τους μαθητές αναπόσπαστο μέρος της προσωπικής τους ζωής και της καθημερινότητάς τους, λόγος για τον οποίο τείνουν να αποζητούν μέσα σε αυτό σχέσεις ενδιαφέροντος, ασφάλειας και αποδοχής. Είναι πιθανό το ωδείο να μην καταφέρνει να αποτελέσει για τα παιδιά και τους νέους μέρος της ζωής και της καθημερινής τους ρουτίνας, κι έτσι δεν έχουν ιδιαίτερες προσδοκίες από αυτό ως προς τη σχέση τους με τον δάσκαλο. Από την άλλη πλευρά, η ενήλικη ζωή στην οποία έχουν περάσει οι φοιτητές αλλά και ο συχνά απρόσωπος χαρακτήρας του πανεπιστημίου, προφανώς δεν δημιουργεί στους φοιτητές ανάγκες ή προσδοκίες για επαφή του καθηγητή μαζί τους, γεγονός που καθρεφτίστηκε στα ευρήματα της έρευνας.

Ως προς τις απόψεις των μαθητών και σπουδαστών για τα χαρακτηριστικά του καλού δασκάλου ατομικού παραδοσιακού οργάνου, τα ευρήματα δείχνουν ότι αυτά κατηγοριοποιούνται σε δύο μεγάλες θεματικές: α) τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, και β) τις επαγγελματικές του δεξιότητες. Αναφορικά με την προσωπικότητα του δασκάλου, παρατηρείται ότι στοιχεία που επιθυμούν οι μαθητές είναι το χιούμορ, ο ενθουσιασμός, η σοβαρότητα, το να είναι ενθαρρυντικός, χαρούμενος και να εμπνέει εμπιστοσύνη. Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των φοιτητών και σπουδαστών ωδείων με τις αντίστοιχες των μαθητών μουσικών σχολείων, συμπεραίνουμε ότι χαρακτηριστικά όπως το χιούμορ και η ευθυμία του δασκάλου έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα για τους μαθητές από ότι για τους φοιτητές. Η σημασία της ευθυμίας του δασκάλου για την επαφή του με τους μαθητές απαντάται σταθερά στην ερευνητική βιβλιογραφία όπως των Su & Wood (2012), Davis (2010), Kelly (2008), Moore & Kuol (2007), Fazet et al. (2005), και Rife et al. (2001). Ωστόσο, οι έρευνες των Bradley et al. (2015), Samaga & Hemalatha (2014), Gao & Liu (2013), και Su & Wood (2012) αντιπαραβάλλονται στα ευρήματα της παρούσας έρευνας, καθώς σε αυτές το χιούμορ έχει μεγαλύτερη βαρύτητα στους φοιτητές παρά στους μαθητές. Πολιτισμικοί παράγοντες είναι βεβαίως πιθανόν να επηρεάζουν την επίδραση χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δασκάλου όπως το χιούμορ, ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα των μαθητών ή το πλαίσιο διδασκαλίας. Διαπολιτισμικές μελέτες είναι απαραίτητες προκειμένου να φανεί αν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δασκάλου που θεωρούνται ελκυστικά από τους μαθητές, είναι πολιτισμικά προσδιορισμένα ή όχι.

Το να εμπνέει ο δάσκαλος εμπιστοσύνη, να ενδιαφέρεται για τον μαθητή, να είναι ενθαρρυντικός και ενθουσιώδης για τη διδασκαλία, είναι εξίσου σημαντικά τόσο για τους μαθητές όσο και για τους φοιτητές/σπουδαστές ωδείων. Οι φοιτητές/σπουδαστές ωδείων προτιμούν τη σοβαρότητα σε έναν καθηγητή περισσότερο από όσο το επιθυμούν οι μαθητές. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι όσο μικρότερο σε ηλικία είναι το άτομο και όσο πιο 'χαλαρό' είναι το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η μουσική σπουδή, τόσο περισσότερο δηλώνει ότι χρειάζεται έναν χαρούμενο και ενθουσιώδη δάσκαλο. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι στο πανεπιστήμιο ή στο ωδείο οι διδασκόμενοι δεν έχουν ανάγκη ή επιθυμία για χαρούμενους ή ενθουσιώδεις δασκάλους. Είναι πιθανόν σε αυτά τα πλαίσια που

εκλαμβάνονται ως περισσότερο τυπικά και 'σοβαρά' σε σύγκριση με το σχολείο, οι μαθητές να αποκλείουν από το μυαλό τους ένα τέτοιο ενδεχόμενο ή να διστάζουν να δηλώσουν τέτοιες επιθυμίες. Περισσότερες έρευνες και επιπροσθέτως έρευνες με ποιοτικά εργαλεία (π.χ. συνεντεύξεις, κλπ.) είναι απαραίτητες προκειμένου να ρίξουν περισσότερο φως σε αυτόν τον προβληματισμό.

Τα στοιχεία που σχετίζονται με τις επαγγελματικές δεξιότητες ενός καλού δασκάλου είναι η μεταδοτικότητα, η γνώση του αντικειμένου που διδάσκει και η ικανότητα προσαρμογής του μαθήματος στις ανάγκες των μαθητών. Σχετικά με τη μεταδοτικότητα, οι φοιτητές τη θεωρούν πιο σημαντική σε έναν δάσκαλο συγκριτικά με τους μαθητές, πιθανώς λόγω του ότι οι φοιτητές είναι ωριμότεροι, αντιμετωπίζουν με άλλο βαθμό σοβαρότητας τη μουσική τους σπουδή και σκέφτονται ήδη την επαγγελματική τους αποκατάσταση, αποζητώντας έναν καθηγητή από τον οποίο θα απορροφήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες γνώσεις και δεξιότητες. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες όπως των Bradley et al. (2015), Napoles & McLeod (2015), Thorgensen & Jogansen (2015), Alpasan & Tufan (2014), Bali (2014), Brimhall (2014), Samaga & Hemalatha (2014), Sindberg (2014), Gao & Liu (2013), Su & Wood (2012), Jimenez & Navaridas (2012), Davis (2010), Brown et al. (2008), Kelly (2008), Moore & Kuol (2007), Polk (2006), Fazet et al. (2005), Gourneau (2005), Minor et al. (2002), και Corbett & Wilson (2002).

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ομάδα εστίασης που διενεργήθηκε με τους μαθητές σχετικά με τα χαρακτηριστικά του δασκάλου είχαν επίσης αναδυθεί και μέσα από τις απαντήσεις τους στο γραπτό ημερολόγιο. Τα ευρήματα της έρευνας τόσο από το ερωτηματολόγιο όσο και από την ομάδα εστίασης δείχνουν ότι οι μαθητές ζητούν από τον καθηγητή τους να ενδιαφέρεται τόσο για τα προσωπικά τους θέματα όσο και για τις απόψεις τους για την εκπαιδευτική διαδικασία, το ρεπερτόριο κλπ. Η έμφαση με την οποία οι μαθητές θίγουν τα θέματα αυτά ως επιθυμίες που αναμένουν ικανοποίηση, προφανώς θα έπρεπε να μας προβληματίσει για τον βαθμό στον οποίο η διδακτική διαδικασία ικανοποιεί την ανάγκη των σπουδαστών για προσωπική επαφή με τον δάσκαλο, και δημιουργεί επαρκείς προϋποθέσεις για πρωτοβουλία και συμμετοχή τους στη διαμόρφωση του πλαισίου του μαθήματός τους.

Από όλα τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα προσωπικά χαρακτηριστικά των σπουδαστών μουσικής, όπως το φύλο και η ηλικία, επηρεάζουν τόσο την επιλογή του μουσικού οργάνου όσο και τα κριτήριά τους για το πώς θα ήθελαν τον δάσκαλο και τη διδασκαλία. Το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η διδασκαλία (μουσικό σχολείο, ωδείο, ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) επηρεάζει επίσης τις προτιμήσεις των σπουδαστών ως προς στοιχεία μεθοδολογίας διδασκαλίας (διδασκαλία εξ ακοής ή μέσω παρτιτούρας) καθώς και ως προς το περιεχόμενο της (κλίμακες, ασκήσεις, ρεπερτόριο). Σχετικά με τα χαρακτηριστικά που οι σπουδαστές θεωρούν ότι χαρακτηρίζουν τον άριστο δάσκαλο στο παραδοσιακό μουσικό όργανο, πέρα από κάποιες διαφορές στις προτιμήσεις μεταξύ μαθητών και φοιτητών, γενικά υπάρχει ομοφωνία. Όλοι οι σπουδαστές επιθυμούν μία διδασκαλία μαθητοκεντρική, βασισμένη στον σεβασμό και την αλληλοεκτίμηση.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην κατανόηση των διαφορών μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών σπουδαστών

παραδοσιακού ατομικού μουσικού οργάνου αλλά και στην κατανόηση των στοιχείων που οι σπουδαστές παραδοσιακής μουσικής προσδοκούν από τον δάσκαλο μουσικού οργάνου. Περαιτέρω έρευνες είναι βεβαίως απαραίτητες για την επιβεβαίωση των ευρημάτων στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο και για τη μεγαλύτερη δυνατότητα γενίκευσής τους.

Είναι προφανές ότι τέτοιου τύπου ερευνητικά ευρήματα είναι σημαντικό να επικοινωνούνται και να διαχέονται στους εκπαιδευτικούς μουσικής και στους δασκάλους οργάνων, καθώς μπορούν να πληροφορήσουν, να προβληματίσουν και φυσικά να συμβάλουν στη βελτίωση της διδακτικής διαδικασίας και της γενικότερης παρουσίας του δασκάλου. Οι ανάγκες και επιθυμίες των διδασκομένων καθώς και οι προσδοκίες τους από τη σχέση τους με τον δάσκαλο μουσικής, μπορούν να αποτελέσουν βασικό γνώμονα για σκέψη και προβληματισμό σχετικά με το πλαίσιο και τα απαιτούμενα προσόντα διδασκαλίας. Παρά την πληθώρα των ερευνητικών ευρημάτων, είναι φανερό ότι τα απαιτούμενα προσόντα και οι διαδικασίες για πρόσληψη και εργασία στον χώρο της μουσικής διδασκαλίας, τουλάχιστον στη χώρα μας, αγνοούν την ανάγκη ύπαρξης και εξέτασης δεξιοτήτων που έχουν σχέση όχι μόνο με το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής και την εκτέλεσή της, αλλά και με τη διαπροσωπική επικοινωνία, τη διαχείριση της ομάδας, την αγάπη προς το μαθητευόμενο και προς το γνωστικό αντικείμενο και την επιθυμία για συνεχή αυτοβελτίωση. Ίσως είναι καιρός, οι διαδικασίες αυτές να περιλαμβάνουν αρχική και συνεχιζόμενη επιμόρφωση αλλά και αρχική και περιοδική αξιολόγηση, έτσι ώστε να μπορεί να επιτευχθεί σταθερά ανοδική πορεία και διατήρηση υψηλού επιπέδου παιδαγωγικής διαδικασίας στον χώρο της μουσικής εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία

- Abeles, H. F. (2009). Are Musical Instrument Gender Associations Changing? *Journal of Research on Music Education*, 57(2), 127-139. <https://doi.org/10.1177/0022429409335878>
- Abeles, F. H. & Porter, S. Y. (1978). The Sex – Stereotyping of Musical Instrument. *Journal of Research in Music Education*, 26(2), 65 – 75. <https://doi.org/10.2307/3344880>
- Adams, G. R., Ryan, B. A., Ketsetzis, M., & Keating, L. (2000). Rule compliance and peer sociability: A study of family process, school-focused parent–child interactions, and children's classroom behavior. *Journal of Family Psychology*, 14(2), 237-250. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.2.237>
- Alpaskan, S., & Tufan, A. (2014). Effective teacher qualities from international mathematics, science and computer teachers' perspectives. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 10(6), 3-14. <https://doi.org/10.12973/eurasia.2014.1119a>
- Balli, S. J. (2014). Pre-Service teachers' juxtaposed memories: Implications for teacher education. *Teacher Education Quarterly*, 41(3), 105-120. <https://doi.org/10.2307/teaceducquar.41.3.105>
- Bradley, S., Kirby, E., & Madriaga, M. (2015). What students value as inspirational and transformative teaching. *Innovations in Education and Teaching International*, 52(3), 231-242. <https://doi.org/10.1080/14703297.2014.880363>

- Brand, M. (1985). Research in music teacher effectiveness. *Update: Applications of Research in Music Education*, 3(2), 13-16. <https://doi.org/10.1177/875512338500300204>
- Brimhall, J. (2014). Characteristics of music teachers who effectively promote social capital: A literature review. *Update: Applications of Research in Music Education*, 33(1), 42-48. <https://doi.org/10.1177/8755123314540664>
- Brown, N., Morehead, P., & Smith, J. B. (2008). But I love children: Changing elementary teacher candidates' conceptions of the qualities of effective teachers. *Teacher Education Quarterly*, 35(1), 169-183.
- Burak, S. (2014). Pre-School and elementary school pre-service teachers' perceptions about effective teacher characteristics in music education. *Egitim Bilimleri Fakultesi Dergisi*, 47(1), 67-80.
- Conway, C. (2000). Gender and musical instrument choice: A phenomenological investigation. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 146, 1-17. <https://doi.org/10.2307/40319030>
- Corbett, D., & Wilson, B. (2002). What urban students say about good teaching. *Educational Leadership*, 60(1), 18-23.
- Davidson, J. W., & Borthwick, S. J. (2002). Family dynamics and family scripts: A case study of musical development. *Psychology of Music*, 30(1), 121-136. <https://doi.org/10.1177/0305735602301009>
- Davidson, J. W., Moore, D. G., Sloboda, J. A., & Howe, M. J. (1998). Characteristics of music teachers and the progress of young instrumentalists. *Journal of Research in Music Education*, 46(1), 141-160. <https://doi.org/10.2307/3345766>
- Davis, V. W. (2010). An exploratory study of secondary school pupils' perspectives regarding the student teachers in their music classrooms. *Journal of Music Teacher Education*, 19(2), 73-88. <https://doi.org/10.1177/1057083709354856>
- Delzell, J. K., & Leppla, D. A. (1992). Gender association of musical instruments and preferences of fourth-grade students for selected instruments. *Journal of Research in Music Education*, 40(2), 93-103. <https://doi.org/10.2307/3345559>
- Διονυσίου, Ζ. (2002). Προσέγγιση στην διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. *Πρακτικά 3^{ου} Συνεδρίου Ε.Ε.Μ.Ε., Μουσική Εκπαίδευση*, 2(3), 154-168.
- Doğan, T., & Erdal, B. (2016). Which one is your favorite instrument? A Study on the demographic and socio-cultural factors that affect the instrument preference. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 1-21. <https://doi.org/10.14687/jhs.v13i3.4122>
- Economidou Stavrou, N. (2011). *Sketching the profile of the ideal music teacher through the eyes of secondary school students*. Paper presented at the 19th European Association for Music in Schools Conference, ISME European Regional Conference, Gdansk.
- Economidou Stavrou, N. (2012). *Secondary School teachers and students' views on what constitutes the ideal music teacher*. Paper presented at the 30th International Society for Music Education World Conference, Thessaloniki, Greece.
- Eros, D. J. (2008). Instrument selection and gender stereotypes: A Review of recent literature. *Update: Application of Research in Music Education*, 27(1), 57-64. <https://doi.org/10.1177/8755123308322379>

- Fajet, W., Bello, M., Leftwich, S. A., Mesler, J. L., & Shaver, A. N. (2005). Pre-service teachers' perceptions in beginning education classes. *Teaching and Teacher Education, 21*(6), 717-727. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2005.05.002>
- Finney, J. (2003). From resentment to enchantment: What a class of thirteen-year olds and their music teacher tell us about a musical education. *International Journal of Education and the Arts, 4*(6), 1-23.
- Fortney, M. P., Boyle, D. J., & DeCarbo, J. N. (1993). A Study of Middle School Band Students' Instrument Choices. *Journal of Research in Music Education, 41*(1), 28-39. <https://doi.org/10.2307/3345477>
- Gao, M., Liu, Q. (2013). Personality traits of effective teachers represented in the narratives of American and Chinese pre-service teachers: A cross-cultural comparison. *International Journal of Humanities and Social Science, 3*(2), 84-95.
- Goe, L., Bell, C., & Little, O. (2008). *Approaches to evaluating teacher effectiveness: A research synthesis*. National Comprehensive Center for Teacher Quality.
- Gourneau, B. (2005). Five attitudes of effective teachers: Implications for teacher training. *Essays in Education, 13*, 1-8.
- Graham, B. J. (2005). *Relationships among instrument choice, instrument transfer, subject sex, and gender-stereotypes in instrumental music*. [Doctoral dissertation]. Indiana University.
- Green, L. (2010). Musical "learning styles" and "learning strategies" in the instrumental lesson: Some emergent findings from a pilot study. *Psychology of Music 40*(1), 42-65. <https://doi.org/10.1177/0305735610385510>
- Hallam, S., & Prince, V. (2000). *Research into instrumental music services* (pp. 65-69). Department for Education and Employment.
- Hallam, S., Rogers, L., Creech, A. (2008). Gender differences in musical instrument choice. *International Journal of Music Education, 26*(1), 7-19. <https://doi.org/10.1177/0255761407085646>
- Hoşgür, T. (2012). A discussion of what makes a good teacher: Opinions of pre-service primary school teachers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 55*, 451-460. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.524>
- Howe, M. J., & Sloboda, J. A. (1991). Young musicians' accounts of significant influences in their early lives. 2. Teachers, practising and performing. *British Journal of Music Education, 8*(1), 53-63. <https://doi.org/10.1017/s0265051700008068>
- Jiménez, T., & Navaridas, N. (2012). What characterizes an "excellent teacher"?: The students' perspective. *Revista Complutense de Educación, 23*(2), 463.
- Jones, S., & Myhill, D. (2004). 'Troublesome boys' and 'compliant girls': Gender identity and perceptions of achievement and underachievement. *British Journal of Sociology of Education, 25*(5), 547-561. <https://doi.org/10.1080/0142569042000252044>
- Kelly, S. N. (2008). High school instrumental students' perceptions of effective music student teacher traits. *Journal of Music Teacher Education, 17*(2), 83-91. <https://doi.org/10.1177/1057083708317648>
- Killian, J. K. N. (1981). Effect of instructions and feedback on music teaching skills. *Journal of Music Therapy, 18*(4), 166-180. <https://doi.org/10.1093/jmt/18.4.166>
- Kuhlman, K. (2004). The impact of gender on students' instrument timbre preferences and instrument choices. *Visions of Research in Music Education, 5*, 1-17

- Kuhlman, K. L. (2005). The influence of timbre and other factors on the instrument choices of beginning band students. *Contributions to Music Education*, 33-44. <https://doi.org/10.2307/24127234>
- Lavin, A., Korte, I., Davies, T. (2011). Student gender and perceptions of teaching effectiveness. *Research in Higher Education Journal*, 18, 1-16.
- LeBlanc, A. (1982). An interactive theory of music preference. *Journal of Music Therapy*, 19(1), 28-45. <https://doi.org/10.1093/jmt/19.1.28>
- Leung, B. W., & Wong, W. Y. P. (2005). Matching music teacher's self-conception with students' perception on teaching effectiveness in an unfavorable secondary classroom context. *Revista Electronica Complutense de Investigacion en Educacion Musical*, 2(1), 1-12.
- Lupascu, A. R., Panisoara, G., & Panisoara I. (2013). Characteristics of an effective teacher. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 127, 534-538. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.305>
- Madsen, C. K., & Duke, R. A. (1985). Observation of teacher/student interactions in music: Observer perceptions versus actual events. *Journal of Research in Music Education*, 33(3), 205-214.
- Madsen, C. K., Standley, J. M., Byo, J. L., & Cassidy, J. W. (1992). Assessment of Effective Teaching by Instrumental Music Student Teachers and Experts. *Update: Applications of Research in Music Education*, 10(2), 20-24. <https://doi.org/10.1177/875512339201000206>
- Μάρκου, Β. (2018). Τα χαρακτηριστικά των μαθητών φλάουτου, οι παράγοντες που τους επηρεάζουν στην επιλογή του οργάνου και οι απόψεις τους για τον ιδανικό δάσκαλο φλάουτου. [Μεταπτυχιακή διατριβή]. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Minor, L. C., Onwuegbuzie, A. J., Witcher, A. E., & James, T. L. (2002). Preservice teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers. *The Journal of Educational Research*, 96(2), 116-127. <https://doi.org/10.1080/00220670209598798>
- Moore, S., & Kuol, N. (2007). Retrospective insights on teaching: exploring teaching excellence through the eyes of the alumni. *Journal of Further and Higher Education*, 31(2), 133-143. <https://doi.org/10.1080/03098770701267598>
- Murphy, P. K., Delli, L. A. M., & Edwards, M. N. (2004). The good teacher and good teaching: Comparing beliefs of second-grade students, preservice teachers, and inservice teachers. *Journal of Experimental Education*, 72(2), 69-92. <https://doi.org/10.3200/jexe.72.2.69-92>
- Napoles, J., & MacLeod, R. B. (2015). Influences of teacher delivery, student engagement, and observation focus on preservice teachers' perceptions of teaching effectiveness. *Journal of Music Teacher Education*, 25(3), 53-64. <https://doi.org/10.1177/1057083715580436>
- O'Neill, S. A., & Boulton, M. J. (1996). Boys' and Girls' Preferences for Musical Instruments: A Function of Gender? *Psychology of Music*, 24, 171-183. <https://doi.org/10.1177/0305735696242009>
- Parker, P. (2014). Teaching excellence from whose perspective? *International Journal of Assessment and Evaluation*, 20(4), 35-43. <https://doi.org/10.18848/2327-7920/cgp/v20i04/48357>

- Polk, J. A. (2006). Traits of effective teachers. *Arts Education Policy Review*, 107(4), 23-29. <https://doi.org/10.3200/aepr.107.4.23-29>
- Rife, N. A., Shnek, Z. M., Lauby, J. L., & Lapidus, L. B. (2001). Children's satisfaction with private music lessons. *Journal of Research in Music Education*, 49(1), 21-32. <https://doi.org/10.2307/3345807>
- Samaga, M. P., & Hemalatha, N. R. (2014). A good teacher – medical students views. *IOSR Journal Of Pharmacy*, 4(9), 1-5. <https://doi.org/10.9790/3013-04090105>
- Sindberg, L. K. (2014). Learning how to be a research-minded teacher. Four instrumental music education students investigate good music teaching through case study methodology. *Journal of Music Teacher Education*, 25(2), 50-65. <https://doi.org/10.1177/1057083714552678>
- Sinsabaugh, K. (2005). *Understanding Students Who cross over Gender Stereotypes in Musical Instrument Selection*. [Unpublished doctoral dissertation]. Columbia University.
- Στάμου, Λ. (2012). *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής: Η διδασκαλία και η πράξη της μεθόδου Suzuki*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Σταύρου, Ι. (2004). Η ελληνική παραδοσιακή μουσική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Ιστορική ανασκόπηση - σημερινή πραγματικότητα. [Διδακτορική διατριβή]. Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Su, F., & Wood, M. (2012). What makes a good university lecturer? Students' perceptions of teaching excellence. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 4(2), 142-155. <https://doi.org/10.1108/17581181211273110>
- Thorgersen, C. F., Johansen, G., & Juntunen, M. L. (2015). Music teacher educators' visions of music teacher preparation in Finland, Norway and Sweden. *International Journal of Music Education*, 34(1), 49-63. <https://doi.org/10.1177/0255761415584300>
- Vantieghem, W., & Van Houtte, M. (2015). Are girls more resilient to gender-conformity pressure? The association between gender-conformity pressure and academic self-efficacy. *Sex Roles*, 73(1-2), 1-15. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0509-6>
- Walker, M. J. (2004). Influences of gender and sex-stereotyping of middle school students' perception and selection of musical instruments: A review of the literature. *Visions of Research in Music Education*, 4, 6-10.
- Westbrook, G. W. (2004). An investigation of the effects of teacher personality on teacher behaviors in the instrumental music classroom: A path analysis. *International Journal of Arts and Commerce*, 2(2), 129-144.
- Wapnick, J. (1976). A review of research on attitude and preference. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 1-20.
- Williams, B. A. (2012). *String instrument choice: a study on external factors*. [Doctoral dissertation]. Kansas State University.
- Wrape, R. E., Dittloff, L. A. & Callahan, L. J., (2016). Gender and Musical Instrument Stereotypes in Middle School Children: Have trends Changed? *Update: Applications of Research in Music Education*, 34(3), 40-47. <https://doi.org/10.1177/8755123314564255>
- Zhukov, K. (2008). Exploratory study of approvals and disapprovals in Australian instrumental music teaching. *International Journal of Music Education*, 26(4), 302-314. <https://doi.org/10.1177/0255761408096072>

Η **Λελούδα (Λήδα) Στάμου** (Ph.D.) είναι καθηγήτρια Παιδαγωγικής της Μουσικής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, διευθύντρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών “Μουσική και Κοινωνία”, και επιστημονικά υπεύθυνη του Προγράμματος Baby Artist (www.babyartist.gr) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Εργάστηκε επίσης ως Επίκουρη Καθηγήτρια στο University of Nevada, Department of Music, όπου ήταν επίσης διευθύντρια του Πανεπιστημιακού Προγράμματος Μουσικής Αγωγής Βρεφών και Νηπίων και υπεύθυνη του Προγράμματος Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών της Νεβάδα στη Μέθοδο Orff-Schulwerk. Πραγματοποίησε διδακτορικές σπουδές στο Michigan State University των Η.Π.Α. στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής, καθώς και ειδικές σπουδές στη μέθοδο Suzuki για την οργανική μουσική διδασκαλία, όπως και στο Music Learning Theory του Edwin Gordon. Έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και έχει παρουσιάσει επιστημονικές εργασίες σε εθνικά, διεθνή, και παγκόσμια συνέδρια. Επί σειρά ετών υπήρξε πρόεδρος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.). Έχει υπάρξει υπότροφος του Ιδρύματος Α. Ωνάσης και του Ιδρύματος Fulbright.
e-mail: lstamou@uom.edu.gr

Η **Μαστροκώστα Δέσποινα – Μαρία** είναι απόφοιτος του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι Ηπείρου, με ειδίκευση στο σαντούρι. Το 2011 φοίτησε μέσω Erasmus στο πανεπιστήμιο της Γερμανίας “Georg-August- Universitat” Gottingen, παρακολουθώντας μαθήματα στο Ιρανικό Πανεπιστήμιο (Seminar fur Iranistik) και στη Μουσικολογία (Musik Wissenschaftliches Seminar). Το 2012 έκανε την πρακτική της στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Τ.Ε.Α.Π.Η. Το 2018 ολοκλήρωσε το πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Μουσική και Κοινωνία» με κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Από το 2014 έως σήμερα εργάζεται ως αναπληρώτρια καθηγήτρια σαντουριού σε μουσικά σχολεία, και έχει λάβει μέρος με τα μουσικά της σύνολα σε διάφορα φεστιβάλ όπως («Χατζιδάκειο» φεστιβάλ, «Ακρίτεια», «Εόρτια» μουσικών σχολείων, φεστιβάλ «Άδοντες και ψάλλοντες εν τη καρδία») και έχουν παίξει στο Μέγαρο μουσικής Αθηνών. Το 2019 παρακολούθησε επιτυχώς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Ειδική αγωγή/Μαθησιακές Δυσκολίες», από το Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο **Σταύρος Τάχος** είναι υποψήφιος διδάκτορας του τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Είναι απόφοιτος του τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του ΑΠΘ και κάτοχος τριών Μεταπτυχιακών Τίτλων: 1. MSc Artificial Intelligence του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου με κατεύθυνση τη Ρομποτική, 2. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στις Επιστήμες της Αγωγής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και 3. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στις Επιστήμες της Αγωγής: Δίγλωσση Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Απασχολήθηκε για 4 χρόνια ως ερευνητής στο Ινστιτούτο Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΙΠΤΗΛ) του Εθνικού Κέντρου Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΚΕΤΑ). Έχει εργαστεί σε ερευνητικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως το Dem@Care/Dementia Ambient Care: Multi-Sensing Monitoring for Intelligent Remote Management and Decision Support (FP7), το Pericles: Promoting and Enhancing the Reuse of Information throughout the Content Lifecycle taking account of Evolving Semantics (FP7), το KRISTINA: A Knowledge-Based Information Agent with Social Competence and Human Interaction Capabilities (Horizon 2020).

Focusing on the student of traditional music: The characteristics of students learning a traditional music instrument and their views, needs and desires related to teachers and teaching

Lelouda Stamou, Despina Maria Mastrokosta, Stavros Tachos

The aim of the study was to investigate the characteristics of public music school, university and conservatory students who study a traditional music instrument on the basis of one-to-one private music lessons, as well as their needs and views on the characteristics of the desired music teacher and desired teaching. The sample was taken from the broader area of northern and western Greece and consisted of 236 students, out of which 158 were students 12 to 18 years of age from public music schools (middle and high schools), 59 were university music students, and 19 were students in conservatories. All participants were receiving one-to-one music lessons on a traditional music instrument at the time of the study. The main research instrument was an author-constructed written questionnaire, which was answered by the whole sample. A focus group with 15 public music school students participating in the sample was additionally used as a research instrument. Research findings revealed significant correlations of gender and age with students' choice of instrument and views on the desired teacher and teaching, as well as interesting similarities and differences on the above between public school music students and university/ conservatory students. Findings also greatly emphasized the students' urge "to be heard" as to their needs, desires and opinions on the process and content of their learning.

Keywords: Traditional music, instrument, excellence, instrumental music teaching, student, needs

Lelouda (Lida) Stamou (Ph.D.) is professor of music education at the University of Macedonia, Department of Music Science and Art, Director of the Program of Graduate Studies "Music and Society", and scientific coordinator of the Baby Artist program (www.babyartist.gr) operating under the auspices of the University of Macedonia. She has taught as an assistant professor at the Department of Music, University of Nevada, Las Vegas, where she was also the director of the Early Childhood Music Program for Infants, Toddlers and Preschoolers, and director of the Orff-Schulwerk Teacher Training Program. She completed her Ph.D. at Michigan State University in the U.S.A., and received specialized training in the Suzuki method for violin, as well as in Music Learning Theory. She has published in Greek and international journals and has presented in numerous national and international conferences. She has been president and member of the board of directors of the Greek Society for Music Education (G.S.M.E.). She has been a scholar of the Alexandros Onassis Foundation and the Fulbright Foundation.

Mastrokosta Despina - Maria is a graduate of the Department of Folk and Traditional Music of TEI of Epirus, specializing in santur. In 2011, she attended the Erasmus program, at the University of Germany "Georg-August-Universitat" Gottingen, attending courses at the Iranian University and Musicology. In 2012 she was an intern at the Kapodistrian University (Department of early childhood education). In 2018 she completed her postgraduate studies in "Music and Society" focusing on

"Music Education" at the University of Macedonia. Since 2014 she has been working as a teacher of santur in public music high schools and has participated with her musical ensembles at various festivals such as "Hatzidakio" festival, "Akriteia", "Eortia" festival of music schools, "Adontes and Psalontes in the heart" festival and has performed at the Athens Concert Hall. In 2019 she successfully attended the educational program entitled "Special Education / Learning Disabilities", from Lifelong Learning and Training Center of the National and Kapodistrian University of Athens.

Stavros Tachos is currently a PhD student at the Dept. of Music Science and Art at the University of Macedonia. He owns a degree in Electrical and Computer Engineering from the Aristotle University of Thessaloniki and three Master Degrees: 1. MSc Artificial Intelligence, University of Edinburgh, 2. Master in Education, University of Western Macedonia, 3. Master in Bilingual Special Education, University of Western Macedonia. He has been employed for more than 4 years as a researcher of the Information Technologies Institute (ITI) of the Centre for Research & Technology - Hellas (CERTH). He has worked on several research projects funded by the European Union, such as: Dem@Care/Dementia Ambient Care: Multi-Sensing Monitoring for Intelligent Remote Management and Decision Support (FP7), Pericles: Promoting and Enhancing the Reuse of Information throughout the Content Lifecycle taking account of Evolving Semantics (FP7), KRISTINA: A Knowledge-Based Information Agent with Social Competence and Human Interaction Capabilities (Horizon 2020).